

„BYGNINGEN” HANS JONAS MORTENSA

AV MIKKJEL FØNHUS

(Med fotografier av forfatteren)

Innover fjella mellom Viggela og Sylene sleit jeg ifjor vinter næsten ut et par nye hickoryski. Jeg bodde hos Tron Sjøvold på Vauldalen tollstasjon, og jeg skulde se å få litt greie på en fyr de kaller vargen. Det var ikke første turen min nordover i det erendret. Men som alle folk som bor i vargstrok vet, så er det ikke akkurat endefram å få studert det dyrets liv og fremferd. En natt er vargen her, neste natt der, kanskje mange mil ifra. — Jeg måtte forresten tilslutt helt nord mot den finske grensa, nordligst i svensk Lappland, før jeg blev nogenlunde tilfreds.

Men dette skulde da være litt om «bygningen» hans Jonas Mortensa. Den står ved en lang tarm av en sjø som heter Hyllingen, og som ligger oppi fjellet nordaust for Aursundsjøen. Hvis ingen er istand til å finne huset etter denne stedsangivelsen, så undrer det mig ikke. Jeg fant det ikke jeg heller.

Fra tollstasjonen gikk jeg en ettermiddag da uværet hadde gitt på sig, et uvær som kom til å vare den ene veka etter den andre. Snøen i snaufjellet var hardblåst, hard som cement, og store strekninger bare isen — det stod ikke ski på dette føret, og det stod ikke vargspor i det heller. Men inne fra sjøen Rien kom det gjetord om at to varger hadde vært påferde. Så vilde jeg ta en tur over dit, gå så langt som til Hyllingen ikveld, og overnatte der. Ved Hyllingen, tett ved vatnet, bodde en lapp som hette Jonas Mortensa, og han hadde en «bygning», var det sagt mig. Vel, en bygning — da måtte det vel være husrum nok. Ved bygning forstod jeg, etter ordets vanligste betydning, et våningshus på et par etasjer. Og jeg vilde sikkert se at det lyste der — om det blev mørkt på mig.

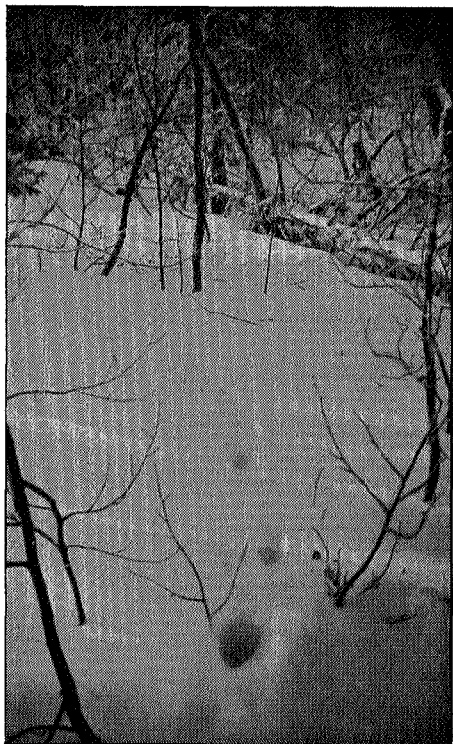
Det var i førstninga av januar dette, og stutte dager. Nylig var jeg kommet på trakta, og helt ukjent. Men jeg hadde kart, og stilte kompasset på Hyllingen da jeg gikk fra tollstasjonen, så fant sjøen gjorde jeg alltid. Ellers hadde jeg reinskinns sovepose på ryggen, og det er jo en god livsforsikring om en ikke finner noen bygning til natta.

Joda, den druge mila over fjellet gikk det fint. Steinhard og glatt var snøen, og skiene sklidde i skråningene; men jeg brakk hverken ski eller bein. Og en stund fulgte jeg en reinslo, etter flokken til «Brandt'an» var det visst, som nylig var flyttet sør- over til Viggela; det var det jeg lå på tollstasjonen og ventet på, at vargen skulde komme trekkende etter. Den bruker jo som regel gjøre det, komme etter slike flyttende reinshoper.

I hardeste skumringa var jeg nådd så langt innover fjellet at jeg i nord så noe som lignet en sjø, en stor, hvit flate. Men jeg syntes ikke formen på den stemte med Hyllingen, slik den tok sig ut på kartet. Kunde det være Rien jeg så? Det mørknet så sterkt alt, at det var ikke lett å avgjøre, om en konfererte med terrenget og avstanden. Men kompassretningen visste jeg at jeg hadde. Og så drog jeg på.

Da begynte det å blåse op, himmelen grodde til, en stund lyste det etter solefallet inne over Rørosfjella, som et rødt bål over den drivkvite jorda; men bålet sluknet, synsrandene trakk sig inn- på, og over et vatn hadde jeg vinden så sterk i ryggen at jeg bare trengte dytte stavene nedi litt, så gikk det av sig sjøl. Flåfjellet var slutt, og jeg var kommet ned i bjørkeskog, snøen blev lausere, skiene sakk litt. Og så blev det mørkt. Med vind og snøføike.

Om en stund stod jeg på et smalt vatn, som krøkte sig vekk både til høire og til venstre. Kunde dette være Hyllingen? Etter den tida jeg hadde brukt fra Vauldalen skulde jeg nå ha gått noe over en mil, og det kunde stemme med avstanden på kartet. Jo, det måtte være Hyllingen dette. Nå gjaldt det altså da å finne bygningen hans Jonas Mortensa. Den skulde ligge på sørsida av sjøen, og jeg måtte sikkert kunne se at det lyste der, selv gjen- nem fokket. Og huset skulde ligge ved austenden av sjøen, var det sagt. Jeg hadde stillet kompasset inn på vestenden, for å få lettere terreng å gå i. Så måtte jeg altså gå austover.

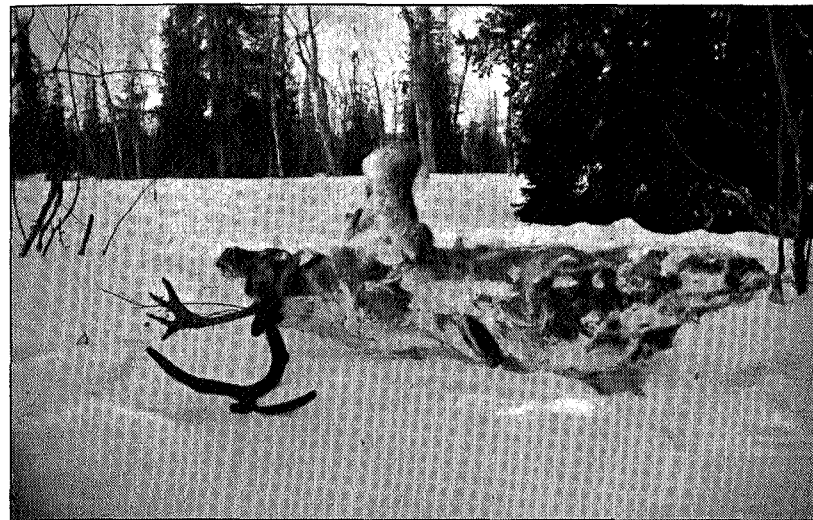
Vargene kom gående, den ene i den andres spor...

fram og stengte. Det var jo så mørkt at jeg skimtet ikke lang stubben. Men hvor var bygningen hans Jonas Mortensa? Jeg skulde vel snart til å være så langt at jeg kunde se det lyste?

Jeg glodde og glodde mens jeg gikk, glodde etter lys der inni sjøkanten på vestsida, der jeg ante bjørkeskogen som en brunaktig masse i kvelden. Jeg stod still og lydte, etter øksehugg, etter hundesøik, slikt som kan møte på lang avstand som en vennlig helsing fra menneskebu, aller vennligst i mørke og uvær. Men det jeg hørte var bare den tunge, svake susen av stormen oppe i fjellvolene, det fine knitteret av tørr, fykende snø mot seilduken i ryggsekken — og min egen pust.

Det vilde være av interesse for mig å overnatte hos Jonas; for han skulde være en gammel lapp og ha hatt mye med varg å gjøre, jeg kunde sikkert få høre mange gode varghistorier av ham, enda flere enn de jeg hadde skrevet op før; jeg hadde et par notisbøker fulle; men der kunde ikke bli for mye av det stoffet.

Så tok jeg da til å skie austetter Hyllingen. Vinden hadde jeg nå på skrå bakfra; men skiene sakk litt, så det gikk ikke så lett likevel. På nordsida av sjøen skimtet jeg et bratt høgdrag gjennom snøføyka, og sjøen krøkte og vridde sig ustanselig, det så ut som den alt i ett var slutt foran mig, der odder og nes stakk

Etter jakta på reinsflokken. En av de syv som blev drept.

Jeg prøvde å få tent pipa. Jeg prøvde fire, fem fyrstikker, og den siste fikk jeg til å brenne, innunder vindjakkka; men tobakken var for rå, jeg gikk snart bare og kaldrøikte... Hvor var bygningen hans Jonas Mortensa?

Næsten en time hadde jeg nå gått etter Hyllingen, og sjøen var stadig like smal, sommesteds bare en hundre meter brei, sommesteds enda smalere. På næsten en time måtte jeg vel ha gått innpå en halvmil, med den noenlunde jevne farten jeg holdt. Kunde da sjøen være så lang?

Alle som har gått i ukjent fjell når det stormer og er mørkt, de vet, enten de erkjenner det åpent eller ei, at da er en alt annet enn sjølsikker. Og jeg tok sannelig til å tenke på at det var noe mystisk ved denne sjøen som jeg hadde døpt Hyllingen. Var det nå så sikkert at det var det navnet *denne* sjøen hadde fått i dåpen?

Jeg fikk fram den elektriske lommelykta og lyste på kartfute-ralet, strøk vekk snø som sprutet ned på celluloiden. Jo, etter et løst øiemål kunde Hyllingen se ut til å være noe slikt som en halv mil lang; men ved austre enden så jeg at den breiet sig dugelig ut, måtte vel være innpå en kilometer brei der. Og jeg holdt på. Et par seterhus skimtet jeg innmed stranda på nordsida; men

jeg tenkte ikke på å komme mig inn der; jeg skulde jo til bygningen hans Jonas, og dessuten hadde jeg sovepose på ryggen, jeg trengte ikke bryte mig inn i andre folks hus.

Da jeg hadde gått i fem kvarter, var sjøen slutt; den endte i en rundaktig poll. Jeg gikk rundt pollen én gang. Jeg fulgte stredene rundt en gang til, for å være helt sikker. Nei, ingen tvil. Sjøen fortsatte ikke lenger. Det var flatt og myret lende ved austenden av pollen, det var ikke godt å se akkurat hvor isen sluttet og myra begynte; landfast var det i alle fall rundt omkring. Og jeg hadde ikke sett noe til den utvidningen på sjøen som kartet fortalte at Hyllingen hadde.

Dette kunde jeg ikke begripe. *Var det virkelig ikke Hyllingen jeg holdt på med?*

For tredje gangen rundet jeg pollen, om det likevel skulde finnes en utløper på den; jeg så jo ikke lenger enn kanskje mellom femti og hundre meter i mørket, som var stint av folket. Men det var ingen råd å finne det jeg lette etter; det *var* fast mark rundt omkring pollen, jeg så det vaks en og annen liten granbuske, helt rundt.

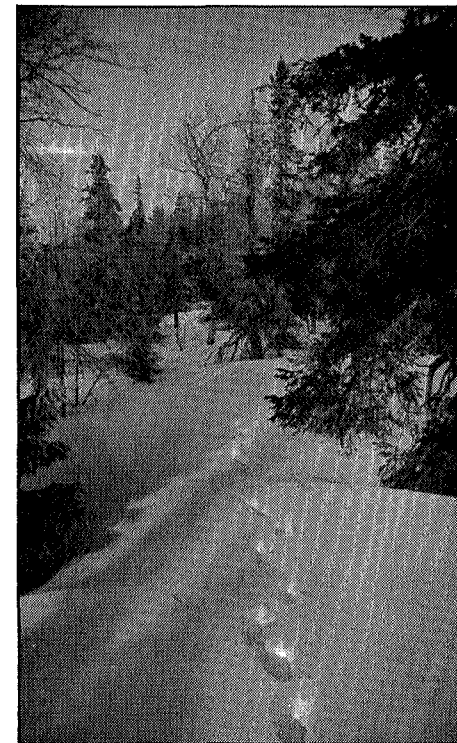
Jeg stod påny lenge og lydte. Etter øksehugg, etter smell av dør som blir slått igjen, etter hundesøik — slikt kan høres langt. Men nei. Jonas Mortensa lot absolutt ikke høre fra sig. Og så bestemte jeg mig for at Jonas fikk være Jonas, jeg fikk ligge ute; den vesle jaktøksa mi hadde jeg i sekken, ikke en slik som en kjøper i forretningene, med så stutt skaft at en kan nytte bare én hånd og som ikke er til å hugge ved med på skikkelig vis, men jeg hadde en øks som var brukbar selv på store trer, med langt nok skaft til begge hender. Og jeg hadde kaffekjel og niste. Men å legge sig til her i dette flate terrenget, der det ingen ly så ut til å være, det syntes ikke videre lurt når en skulde ha op varme. Ved vestenden på sjøen derimot, der jeg først kom nedpå ikveld, der så terrenget ut til å være mer kupert, og der hadde jeg også sett tørrfuru; her kunde jeg, i alle fall nå i mørket, ikke øine annet enn bjørk og ganske små granbusker. Og råbjørk var det ikke spøk å få op varme av i dette været. Jeg fikk gå attende til vestenden av sjøen.

Med vinden og fokket imot brukte jeg langt på andre timen dit;

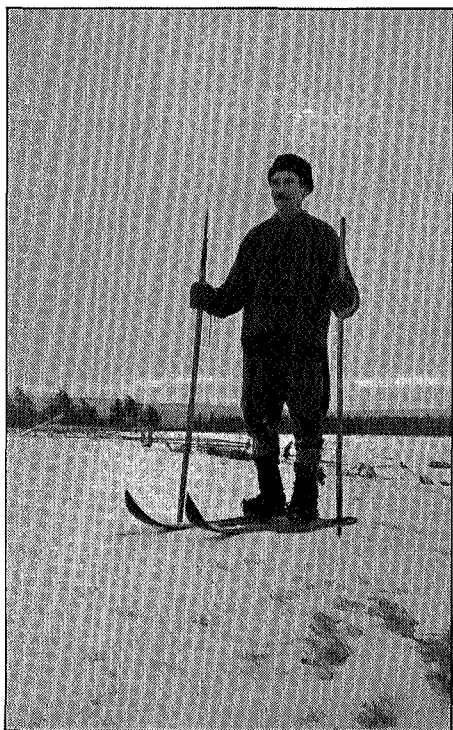
skisporet mitt fra før viste sig vanskelig å følge; jeg kunde ikke se det. Og sommetider holdt jeg på miste sjøen også, som enkelte steder krøkte sig ganske smal mellom myrdragene; myr og is var det ikke større forskjell på. Og jeg kjente mig ikke helt igjen da jeg kom dit jeg først hadde møtt sjøen tidlig på kvelden; det var så mye mørkere nå; men ved å bruke lommelykta fant jeg skisporet mitt, som ganske riktig kom ned fra skogen og ut på isen.

Her tok været mindre. Jeg holdt på et stykke lenger vestover sjøen, var ikke trygg på om dette virkelig var enden på den. Og det var det ikke akkurat heller, men næsten. Snart fant jeg et elveos, det suste muntert og trivelig, et liv, ja næsten en kamerat; elvesus er slik. Men elva var så liten, og kvelden så mørk, at jeg kunde ikke se i hvilken retning vatnet rant; men jeg holdt skistaven nedi, og kjente draget av strauamen. Jo, det stemte med slik jeg hadde tenkt det: elva rant vestover, i retning av Aursundsjøen. Og det skulde utløpet fra Hyllingen gjøre. Men så var det vel Hyllingen jeg var på! Men hvorfor var den så vanskapet imot på kartet, og hvorfor hadde jeg ikke sett det lyste fra bygningen hans Jonas Mortensa?

Jeg tente lommelykta igjen da jeg gikk op i skogen for å finne mig et høvelig nattlæger; det var bakket lende her, og lognere. En riktig real tørrfuru, et bål som slo til himmels, kaffekoking under linn elvesus... Joda, her kunde jeg ha det trivelig.

Jerven lusker også etter reinen.

Lapplands sprekeste vargjeger, med sytten stykker på samvittigheten. — Vargspjutet i høire hånd.

Men så kom det brått noe fram i skinnen fra lykta: spor etter en hest som hadde gått på truger og dradd en slede, sikkert idag. Jeg grov bort nysnøen i fåret, så at hesten hadde gått vestover — var det han Jonas? Men han Jonas skulde da bo lenger aust-på...

Dette vilde jeg ha greie på, det var igrunnen pokker så skam at jeg ikke skulde greie å finne 'n Jonas. Og så gav jeg mig til å følge fåret. Jeg gikk forbi en nedrødd seter. Det bar stadig vestover, det kontrollerte jeg med kompasset. Men her var i alle fall ingen Hyllingen mer, og noen bygning visst ikke. Men det så ut til å bære mot Aursundsjøen. Bare så

rart at lendet ikke sank litt mer, at det blev naknere og naknere, jeg syntes jeg skimtet snapfjell ovenfor mig; men ett var da sikkert: omkring Aursunden var det furuskog.

Da jeg hadde gått en times tid, fant jeg mig en slags leirplass nede i en trang bekkedal; jeg vilde ikke lenger i denne retningen, det var til Rien jeg hadde tenkt mig imorgen, og den visste jeg lå mer mot nord. Snøfokket var nå slutt; men vinden tok jævlige her; annet enn bjørk fant jeg ikke til ved, visstnok en tørr en, men den var alt annet enn tørr; den sydet og kvein og bar sig ille fordi den skulde brennes, jeg brukte over halvtimen før jeg fikk smeltet snø og fikk vatnet i kjelen i kok. Så veltet jeg det hele, det dyrekjøpte vatnet rant ut, jeg måtte til å smelte og koke

påny. Vinden kastet fra alle kanter; på hvilken side jeg enn satte mig av varmen, så dreiv den sure røyken mig midt i fjeset; jeg tørket tårer og bante, jeg flyttet og flyttet, og røyken flyttet etter; varmen sluknet iblandt, jeg blåste til jeg blev ør i hodet for å skape liv i den igjen. Og da jeg endelig hadde fått kaffen kokt og flesket steikt, da hadde jeg brukt halvannen time på det.

Så trakk jeg et læger i snøen, rullet soveposen ut, trakk støvelene av og puttet dem ned i fotenden på posen, så de ikke skulde telne til imorgentidlig. Og først da jeg lå inne i reinsdyrhåmen og røykte, mens jeg blåste røyken ut gjennom åpningen for snøringa på posen, da blev endelig tilværelsen anstendig.

Men om natta drømte jeg om bygningen hans Jonas Mortensa, en stor, toetasjes bygning, der det lyste fra mange vinduer.

— — — — —
Om morgenen våknet jeg av hundesøik nær ved.

Jeg lå noe slikt som en tre hundre meter fra nærmeste gard i Brekkebygda.

— — — — —
Kartet hadde vært feilaktig. Hyllingen hadde nok på et vis endt der jeg snudde; men så var det en elvestubb videre, fram til selve den utvidelsen på sjøen som jeg så på kartet; men elvestubben, bare en halvt hundre meter lang, tilfrosset og nedsnødd, den hadde ikke jeg lagt merke til i mørket og uværet.

Ikke var jeg der senere og så at det hang slik ihop. Men en mann fortalte mig det i alle fall så.

Men «bygningen» hans Jonas Mortensa, den fant jeg en vêkes tid senere, ved austre enden av sjøen, en kilometer eller så lenger aust enn der jeg hadde snudd.

Jeg så et ovnstrøir og et talkmøne stakk op av snøen bak en bakke.

Hvis noen har lyst til å telle hvor mange etasjer det var der, så ta en tur dit.

Mitt begrep om en «bygning» er i alle fall betydelig utvidet.

Mikkjel Fønhus.